

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2016

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona, o na le maqephe a 23.

TEMOSO HO BATSHWAYI**1. KGETHO YA DIPOTSO LE DINTLHA TSE DING:**

- Ha motshwayi a fumana mohlahlobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, motshwayi a tshwaye feela karabo ya pele (mohlahlobuwa ha a lokela ho araba mofuta e mmedi (mofuta wa potso e telele le ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane) ya dipotso mofuteng o le mong wa sengolwa).
- Haeba mohlahlobuwa a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, motshwayi a tshwaye feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Haeba mohlahlobuwa a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, motshwayi a tshwaye karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe.
- Maemong ao mohlahlobuwa a nehelaneng ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse mme ya bobedi yona e nepahetse, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele e e latelang e be ho yona o seha mola ho habahanya karabo, mme a hlalose ka ho ngola polelo ena; 'Kgetho e fosahetseng'.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o amang moelelo, motshwayi a fosise karabo e jwalo, empa haeba mopeleto o sa ame moelelo, karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse.
- *Potso tse telele* (ya moqoqo): Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswa e behilweng (kgutshwane), motshwayi a se behe kotlo hobane mohlahlobuwa o se a ntse a ipehile ka mosing. Athe haeba moqoqo o le molelele haholo, motshwayi a tshwaye ho feta moedi wa palo ya mantswa a behilweng ka mantswa a 5, mme a se tswela pele ho tshwaya karolo e latelang. A sehe feela mola ho fihla moeding wa mantswa, a sehe o mong ho habahanya mantswa a sa balweng.
- *Dipotso tse kgutshwane*: Haeba mohlahlobuwa a sa sebedisa matshwao a puo a supang qotso (di-a-bulwa le di-a-kwalwa) moo a lokelang ho qotsa, motshwayi a se behe kotlo.

2. TSHEBEDISO YA RUBURIKI:

Batshwayi ba lokela ho sebedisa ruburiki e latelang bakeng sa ho lekanyetsa bahlahlobuwa.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 10]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
DIKAHARE Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshakatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng.	-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshhehetswa ho tswa thothokisong. -Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	-O bontsha kutlwisiso, mme o hlalosa se botswang ka tshwanelo. -O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang. -O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitweng kamoo ho lokelang. -O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso.	-O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang. -O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshhehetsa sehlooho. -Tse ding tsa dintlha tse hlahisitweng ho tshhehetsa sehlooho di ntle. -Tse ding tsa dintlha di tshheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. -Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	-O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang. -Ho batla ho se dintlha tse hlahisitweng ho tshhehetsa sehlooho. -Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang.	-Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang. -Dintlha tse tshhehetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong. -Mohlahlobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO Sebopeliso, nehelano le tlhophiso ya mehopollo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebedisitweng	-Sebopeliso se hlahisitse ka tsela e momahaneng. -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala. -O batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala.	-Sebopeliso ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang, -Tlhahiso ya mehopollo ke e utlwisitweng. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di nepahetse.	-O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeliso. -Tlhahiso ya mehopollo e a haella, ha e hlalohanyehang, mme ha e na momahano. -Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng.	-Sebopeliso se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. -Mehopollo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Sehalo le setaele ha se tse loketseng.	-Moqoqo o bopeliso ka tsela e fokolang. -Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng.
MATSHWAO					

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO**POTSO YA 1****'Majakane' – T Leballo****TATAISO HO BATSHWAYI:**

Motshwayi a bale nehelano ya mohlahlobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwayi a tadime makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare le Sebopelo le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

- Nehelano e lokela ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo o fupereng selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo.
- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatsheko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehleng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng, mme motshwayi a tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlahlobuwa. Ela hloko hore dintlha tsa mohlahlobuwa di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona. Ho be le kgokahano le momahano ya dintlha le diratswana.

Sebopelo le Tshebediso ya Puo

- Mohlahlobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopelong sa diratswana tse momahaneng, mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana.
- Puo, setaele le sehala di sebediswe ka nepo temeng.

Karabo e ka lebellwang

Thothokiso ena ke ya mofuta wa tomatso. Sethothokisi se etsa eka se babatsa boitshwaro ba majakane athe se a ba phoqa. Ha motho a sa ele hloko a ka ya le kgongwana hodimo a dumela hore boitshwaro ba majakane bo nepahetse, athe nnete e le hore bo fosahetse.

Mekgabisothothokiso

Meleng ya thothokiso re fumana mekgabisothothokiso e latelang:

- Melathothokisong ya 2, 11 le 12 ho sebedisitswe **anastrofi** kapa tatellano e sa tlwaelehang ya mantswa. Bohlokwa ba **anastrofi** meleng ena ke ho qatsohisa mantswa a mang a itseng, mme a tloswe moo a lokelang ho ba teng moleng ho a neha sefutho. Molathothokisong wa 2 **anastrofi** e qatsohisa lentswe 'hohle'. Molathothokisong wa 11 lentswe le qatsohisitsweng ke 'boikaketsi'. Molathothokisong wa 12 lentswe le qatsohisitsweng ke 'boikalakatsi'.
- Melathothokisong ya 3 le 4; ho sebedisitswe **phetapheto ya mantswa e tshekaletseng** e bopilweng ka lentswe '*bonyeunyeu*' Bohlokwa ke ho fetisetsa mohopolo o moleng wa 3 moleng wa 4 kapa ho momahanya mela ena e mmedi.

- Melathothokisong ya 4 le 5; 6, 7 le 8; 13 le 14; 17 le 18 ho sebedisitswe **hlaahlela e qalang/neheletsano/phetapheto ya mantswa e tsepameng** mantsweng a latelang 'bonyeunyeu, bonang, o rera le ba bolela'. Bohlokwa ba yona ke ho hokahanya melathothokiso. Bo bong bohlokwa ke ho fa lentse le phetaphetilweng sefutho/ho hatella modumo wa mantswa a phetwang a sale a ntse a duma ka kelellong ya mmadi.
- Melathothokisong ya 4 le 5; ho sebedisitswe **tatolano** ka mantswa Maria le Josefa. Tatolano ke ha ho sebedisitswe mantswa a nang le moelelo o latolanang. Maria ke motho e motshehadi, mme Josefa ke e motona. Bohlokwa ke ho hlakisetsa babadi hore majakane ao ho buuwang ka wona a akaretsa banna le basadi.
- Melathothokisong ya 1 le 2 ho na le **phetapheto ya mantswa e qetellang**; Meleng ya 3 le 4 ho sebedisitswe **phetapheto ya mantswa e tshakalletseng/neheletsano/lehokela/hlaahlela e qetellang** kaha lentse le kwalang moleng wa 3 le a bula moleng wa 4. Sepheo ke ho fa mantswa ao sefutho/ho hokahanya melathothokiso.
- Melathothokisong ya 4 le 5; 6 le 7; 11 le 12 ho sebedisitswe **phetapheto ya sebopelo**. Sepheo sa teng ke ho hatella/tobeketsa/thasiselletsana/sidilella ka moo batho ba yang kerekeng ka bongata; melathothokisong ya 6 le 7 ho toboketswa botle ba diaparo tsa kereke tse aparwang ke majakane tse bontshang kgotso le lerato, melathothokisong ya 11 le 12 mongodi o hatella boikgohomoso ba majakane.
- Melathothokisong ya 11 le 12 re fumana **phetapheto ya moelelo**. Bohlokwa ba yona ke ho hatella kamoo majakane a itshepanang kateng.

Karaburetso

Karaburetso ke setshwantsho sa moya seo motho a se bopang ka ho bona (ya pono), ho utlwa (ya kutlo), ho latswa (ya tatso), ho fofonela (ya phofonelo) le ho ameha ha mmele ha a bala se itseng (ya motsamao wa mmele).

- **Karaburetso ya kutlo:** Sethothokisi se sebedisitse **karaburetso ya kutlo** melathothokisong ya 1 le 2 ka sepheo sa ho bopela mmadi setshwano (setshwantsho) sa ditshepe tse llang tsa kereke. Modumo wa ditshepe o neha mmadi kutlwisiso ya hore ka hohle ho utlwahala lerata la ditshepe tsena tsa majakane.
- **Karaburetso ya pono:** Melathothokisong ya 3, 4 le 5 re bona setshwantsho sa batho ba tswileng ka makgalo ohle ho ya kerekeng. Melathothokisong ya 6, 7 le 8 re bona botle ba meaparo e aperweng ke batho ba yang kerekeng, melathothokisong ya 9 le 10 re ba le setshwantsho ba dirosari le difapano mahetleng mme melathothokisong ya 19 le 20 re bona setshwantsho sa mollo le malakabe a dihele a emetseng ho tjhesa ona majakane ana a neng a boheha ha a e ya kerekeng.
- **Karaburetso ya motsamao wa mmele:** Temanathothokisong ya 1 ho sebedisitswe karaburetso ya motsamao wa mmele moleng wa 3 ka tsebediso ya lentse 'bonyeunyeu'. E se e ka motho o bona ha batho ba le bangata ba nyeunya seka diboko tse ngata. Temanathothokisong ya 4 meleng ya 19 le 20 ho boetse ho sebedisitswe **karaburetso ya motsamao wa mmele**. Sepheo ke ho bopela mmadi setshwantsho sa mollo wa sebaole o tliho tjhesa baikalatise bana, mme e se eka motho o utlwa bohloko bo bakwang ke mollo oo wa dihele.

[10]

Kabo ya matshwao

Motshwayi a bale karabo kaofela, mme a bontshe ka letshwao (✓) dintlheng tsohle, mme moo mohlahlobuwa a fositseng teng, motshwayi a bontshe ka letshwao (X).

Ha motshwayi a se a badile nehelano ya mohlahlobuwa, a abele mohlahlobuwa matshwao ka ho sebedisa ruburiki e leqephe la 3. Bekga karabo ya mohlahlobuwa kगतong e itseng (ho tloha ho Kgato ya 1 ho isa ho Kgato ya 5) ruburiking, makgetheng a 'Dikahare' le 'Sebopeho' le 'Tshebediso ya Puo'.

Kगतo e nngwe le e nngwe e na le tthaloso ya bokgoni ho ya ka kगतo eo. Motshwayi a ele hloko hore tthaloso ya kगतo eo a e kgethileng ha a lekanyetsa, e lokela ho tsamaelana le ditaba tsa mohlahlobuwa. Matshwao a bontshitswe qetellong ya kगतo e nngwe le e nngwe.

Ha mohlahlobuwa a sa araba ka tsela ya moqoqo, a lokodisitse dintlha tsa hae, a se fumantshwe kotlo, a se hulelwe matshwao. Motshwayi a tshwaye ho ya kamoo mohlahlobuwa a arabileng ka teng.

POTSO YA 2**'Ke a itshola' – TJ Mahapa**

- 2.1 (mola 3) O re ntho ka maleng e a o tsamaya/(mola 5) Hoba wa makgonthe Mosotho o buile kgale/(mola 7) Ba ka bophelo ka bo tela/(mola 10) Koloji ka e batla ka ya ka tjelete/(mola 11) Tlong ya kokelo ka o lefella. ✓ (1)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 2.2 Sethothokisi se totobatsa moelelo wa ho hloka teboho kamora hore se thuse moahisane wa sona ha a ne a kula. ✓ (1)
- 2.3 Bohlokwa ba kgonyetso e molathothokisong wa 8 ke ho fa lentswe 'bophelo' sefutho kapa sekgahla ka ho fokotsa senoko, e be 'phelo'/ho potlakisa morethetho ka ho fokotsa bolelele ba lentswe 'bophelo'/ho fokotsa bolelele ba mantswa polelong/ho fokotsa bolelele ba molathothokiso. ✓✓ (2)
- 2.4 Mela ya 1, 2 le 3/mela ya 13 le 14. ✓ Bohlokwa ba hlaahlela ena ke ho tlamahanya mela ya thothokiso/ho fetisetsa mohopolo o hlahellang moleng o ka hodimo moleng o latelang/ho tisa kगतello ho seo sethothokisi se se buang meleng eo/thasiselletsa mohopolo o jerweng ke mela eo. ✓ (2)
- 2.5 Maikutlo a ho inyatsa/ho itshola/ho utlwa bohloko/a ho ikwahlaya. ✓ O ikwahlaya ha a ile a thusa moahisane eo kajeno a mmitsang moloi. ✓ (2)
- [Ha mohlahlobuwa a boletse ka maikutlo a bontshang hore ehlile o ipona phoso ka ho thusa moahisane a nepiswe]** (2)
- 2.6 Mookotaba wa thothokiso ke ho hloka teboho, ere motho a thusitswe ebe o fetohela mothusi wa hae/Molemo o ja monga wona. ✓✓ (2)
- [10]**

POTSO YA 3**'Mmadiberwane' – T Leballo**

- 3.1 Thabadimahlwa ✓ (1)
- 3.2 Anastrofi. ✓ (1)
- 3.3 Tshwantshiso/Sereello/Thehello. ✓ E hlakisa moelelo wa hore Mmadiberwane e ne e fela e le mosadi e motle. ✓ (2)
- 3.4 Ho lekalekanya melathothokiso ena e mmedi/ho fa melathothokiso morethetho/ho arola melathothokiso ka dinoko tse lekanang kapa ditho tsa puo tse tshwanang. ✓✓ (2)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)

- 3.5 O hlalosa hore Mmadiberwane ke mosadi ya neng a le molelele ka seemo/a phahame ka seemo.√ (1)
- 3.6 Mmadiberwane o ne a tshajwa ke batho bohle, mme o ne a bile a otlala banna le basadi ka ho tshwana/Mosadi e motle empa ya diketso di mpe.√√ (2)
- [10]**

POTSO YA 4**'Ka pene letsohong' – T Lekitlane**

- 4.1 Ka pene letsohong.√ (1)
- 4.2 Ke phetapheto ya moelelo.√ Ho hatella/ho toboketsa kamoo sethothokisi se utlwileng bohloko kateng.√ (2)
- 4.3 Ke sehalo se iketlileng/se bobebe/se lenama. √ Sethothokisi se hlahisa maikutlo a sona ho totobatsa bokgoni ba sona, ha se bontshe ntwala kapa kgalefo.√ (2)
- 4.4 Ke tlohelo. √ (1)
- 4.5 Se tlang kamora sejura/kgefutsohare (nkamohele) se matlafatswa le ho behwa boemong bo tshwanang le se tlang pele ho yona (ke ka moo ke nehilweng kateng).√√ (2)
- 4.6 Sethothokisi se hlalosa hore ka ho ngola se kgona ho hlahisa maikutlo a sona ao se sa tlo kgona ho a hlalosa hantle ha se bua.√√

[Ha moithuti a boletse/fane ka karabo e lentswe le leng a sa hlalosa jwalokaha ho boletse potsong, a abelwe letshwao le le leng feela]

(2)
[10]

POTSO YA 5**'Ho se tshepahale' – RN Phume**

- 5.1 Ke motho ya se nang nnete/motho ya lahlehisang ba bang/motho ya sa tshepahaleng/ke leqitolo.√ (1)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 5.2 Maikutlo a thorisano/ho babatsa.√ Hobane sethothokisi se babatsa le ho rorisa motho enwa ya phahameng, ya seemo se setle ya bileng e le kgeleke ka hanong. √ (2)
- 5.3 Lehokela/Hlaahlela/Phetapheto ya mantsoe e tshekalletseng/Neheletsano.√ (1)
- 5.4 Kgonyetso (Thaka bakeng sa Dithaka).√ (1)

- 5.5 Temenathothokiso ena e hlalosa hore ho se tshepahale ha motho ya thothokiswang ho bakilwe ke ho hola ka thata (a ja dipabi), ha a bapiswa le bao a neng a hola le bona (ba neng ba ja diputing). √√ (2)
- 5.6 Bohlokwa ba lekgotsi le molathothokisong wa 21 ke ho bontsha hore sethothokisi se makatswa ke hore ho hloka le lefufa di fetotse botho ba leqwatsiqwatsi.√ (1)
- 5.7 Thothokiso e bua ka motho eo botho ba hae bo ileng ba fetohela bobeng ya e ba leqitolo hobane a bona dithaka tsa hae di phela hamonate ha yena a hotse ka thata. √√ (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng. MATSHWAO A 15	-Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehang: 14–15. -Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12–13. -Sehlooho se manollotswe ka botebo -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshhehswang ho tswa sengolweng -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa.	-O bontsha kutlwisiso, mme o manollotse sehlooho ka bokgoni -O hlahisitse karabelo e batlang e anela -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwalang, empa ha se tsohle tse tiisitweng kamoo ho lokelang. -Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala.	-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullotsweng ka botlalo. -Tse ding tsa dintlha di tshhehetsa sehlooho. -Dintlha tse ding di tshheditswe, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. -O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.	-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; bohola ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo. -Ke dintlha tse fokolang feela tse tshhehetsang sehlooho. -O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho. -O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa.	-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho.. -Boiteko bo fokolang ba ho araba potso. -Dintlha ha se tse kgodisang. -Mohlahlobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta ona wa sengolwa.
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Sebopeliso, tlhophiso ya mehopolole nehelano e nang le neeletsano e momohaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehala tse sebedisitsweng temeng. MATSHWAO A 10	-Sebopeliso se momohaneng -Selelekela le qetelo di a babatseha -Dintlha di utullotswa hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng -Tshebediso ya puo, sehala le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala.	-Sebopeliso ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momohaneng. -Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. -Puo, sehala le setaele bohola di nepahetse.	-O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeliso. -Tlhalohanyo le momahano di teng leha di kgera. -Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehala le setaele tsona di batla di loketse. -Tlhalohanyo ya mehopolole a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano -Popo ya diratswana e batla e nepahetse.	-Sebopeliso se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. -Mehopolole ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse. -Sehala le setaele ha di a lokela mosebetsi -Popo ya diratswana e fosahetse.	-Kgaello ya ho rala sebopeliso ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolole. -Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo. -Popo ya diratswana e fosahetse.
MATSHWAO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le Tshebediso ya Puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng, motshwayi a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo ya kgato ya pele feela.

POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**Sekapoloto****Selelekela**

Sekapoloto ke palenyana e etsahalang hong le poloto e kgolo. Ketsahalo tsa sekapoloto di lebisla polotong e kgolo. Sekapoloto se hlhiswang ke kamano ya Tsietsi le Mohanuwa ke se seng sa dikapoloto tsa bohlokwahadi pading ena se lebisitseng ntshetsopeleng ya padi.

Tlhekelo

- Tsietsi o sebetsa lebenkeleng ha Ramatlotlo moo a ileng a kopana le moradi wa Ramatlotlo e leng Mohanuwa.
- Mohanuwa o ile a kgahlwa ke Tsietsi ka mora hore a thunyane le dikweta, mme a ikatametsa ho yena ho fihlela ba bile ba ratana.

Kgolo ya diketsahalo

- Ho rataneng ha Tsietsi le Mohanuwa, Mohanuwa o ne a ntse a bontsha ho ba le pelo e mpe. Tsietsi o ile a leka ho mo kgalemela empa Mohanuwa a seke a mamela. Lerato la bona la qala ho qepha, mme Mohanuwa a ba le mahlo a mang.
- Mohanuwa a hloka botshepehi ho Tsietsi ka ho ratana le Makgaola ya neng a kganna lori e neng e tlisa thepa lebenkeleng leo la Ramatlotlo.
- Mohanuwa o ne a se a na le mokgwa wa ho etselletsa Tsietsi ka hore o ratana le dikgarebe tse ding.
- Lerato la bona le ile la fihla pheletsong.
- Ha Makgaola a lemoha hore Mohanuwa o imme, o ile a mo nyahlatsa, mme Mohanuwa o ile a ngolla Tsietsi lengolo leo ka lona a neng a kopa hore ba kgutlelane.
- Karabelong ya lengolo leo Tsietsi ha a ka a amohela kopo eo ya Mohanuwa. O ile a hopola mantswa a Mohanuwa moo a neng a re ha a sa hloka Tsietsi, mme yaba Tsietsi o iphetetsa ka ho kgutlisetsa mantswa ao ho yena.
- Sena se ile sa halefisa Mohanuwa haholo, mme a etsa qeto ya ho iphetetsa ho Tsietsi ka baka la ho hana kopo ya hae.

Tharahano

- Mohanuwa o ile a halefa haholo ha Tsietsi a hana hore ba kgutlelane. O ile a mmita ka mabitso a mo nyenyefatsang. A tshepisa Tsietsi hore o tla iphetetsa.
- Mohanuwa o ile a tsomana le Tsietsi nyene le bosiu hoo qetellong a ileng a atleha ho bolaya Tseleng ka thuso ya lemulwana la hae la dinokwane.
- Polao ya Tseleng e ile ya roteletsa kgalefo ka hare ho Tsietsi. O ile a ipolella hore o tla phetetsa lefu lena la Tseleng ka ho bolaya ditho tsa lemulwana la Mohanuwa kaofela, ho kenyeletswa le yena Mohanuwa ka sebele.

Sehlohlolo

- Tsietsi o ile a tsomana le Mohanuwa le lemulwana la hae.
- A fumana Mohanuwa le Tjhaile ba robile monakedi ka phaposing ya borobalo.
- Tsietsi le Tsipane ba ile ba thunya Mohanuwa le Tjhaile Sekolokoto sehong, mme ba ba bolaya.

Phethelo

- Mapolesa a ile a bitswa ke modumo wa sethunya, mme a phallela moo. Tsietsi o ile a kgona ho baleha empa Tsipane yena o ile a tshwarwa.

[25]

POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

- 7.1 Mohanuwa o ne a itshwere hampe/O ne a kopanya bahlankana.√ (1)
- 7.2 Tsietsi o ne a thetha sehohlola hore Makgaola le Mohanuwa ba elellwe hore o ba bone.√ (1)
- 7.3 Tomatso e hlahellang ke ya hore yena Makgaola eo Mohanuwa a peretlisang hore ke moratuwa wa hae o ile a mo nyahlatsa ha a se a imme.√√ (2)
- 7.4 Mantsoteng e ne e le mohlokamedi wa Tsietsi ha e sa le lesea/O ne a sebetsa habo Tsietsi ha batswadi ba hae ba sa phela.√ (1)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 7.5 Setswalle sa Kgotso le Kgutso se susumeditse Tsietsi ho ipatla le ho batla ho itseba hore ke mang kamora ho tseba hore yena ha se ngwana wa lapa la ha Molapo.√√ (2)
- 7.6 Mohanuwa o ile a hanwa ke Makgaola kamora hore a ime ngwana wa Makgaola./Tsietsi o ile a hana ho kgutlelana le Mohanuwa ka mora hore Mokgaola a mo siye.√√ (2)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 7.7 Ho thusitse Tsietsi ho ithuta ho sebedisa sethunya le maqiti a ho lwana, mme o ile a lwantsha/thunya dira tsa hae le ho itshireletsa bonokwaneng boo Mohanuwa a neng a mo reretse bona.√√ (2)
- 7.8 Le ile la fetola botho ba Tsietsi la mo etsa motho ya kgopo ya tletseng moya wa ntwana o dikaqa le wa boiphetetso.√√ (2)
- 7.9 Dibakiso le Tsekiso ba ile ba kena sekolo ka nako feela seo ha se a ba tswela molemo hobane Dibakiso o ile a qetella a rekisa jwala, ha e le Tsekiso yena o ile a bolawa ke batho.√√ (2)
- 7.10 MmaPulane, e leng MmaTsietsi o ile a kgalemela Mmamasolomane, a nyatsa hore o sotla kgaitsemi ya hae Kotsi, mme sena se ile sa jala lehloyo pakeng tsa bona.√ (1)
- 7.11 Tseleng o hlokahele/o bolauwe ke lemulwana la babolai la Mohanuwa.√ (1)
- 7.12 Puonosi ena e paka hore Tsietsi o ne a rata Tseleng haholo.√ (1)
- 7.13 Tsietsi o ile a kgona ho iphetetsa ka ho bolaya Kgephoha Qamaka, Sekama Molollope, Tjhaile Sekolokoto le Mohanuwa./O ile a bolaya Mohanuwa le lemulwana/basebeletsi ba hae kaofela.√ (1)

[Tshwaya e le nngwe feela] (1)

- 7.14 Ho fihla hoo ho tsitsipanya babadi kaha ba na le tebello ya hore Tsietsi o tlo bolaya Kgephoha Qamaka ka kerekeng jwalo kaha e ne e le maikemisetso a hae a ho etsa jwalo.√√ (2)
- 7.15 Ke Kotsi/Ke Mmamasolomane/Ke Mohanuwa (le lemulwana la hae la babolai). (1)
- 7.16 Tsietsi o ile a hopola mohlang a neng a entse Tadimo Letotolo motshwaruwa ka beseng, ha a ne a kganna bese eo ho iketsetsa tjehelete yaba o tshoha hore Tadimo o tla mo hopola, a mmitsetse mapolesa. √ (1)
- 7.17 Tjhe, ha ho a nepahala. Mohanuwa e ne e le yena ya neng a ile a se ke a tshepahala ho Tsietsi/Mohanuwa o ne a lokela ho itekola ebe o a ikwahlaya ka boitshwaro ba hae./Maemo a phedisano ha a dumele hore motho ya sentseng e mong/ya entseng e mong hampe e be e ba yena ya iphetetsang ha a lokela ho ikokobetsa/Mohanuwa o ne a lokela ho amohela, a iphelele bophelo ba hae mme a kgaohane le Tsietsi.√√
- [Tshwaya e le nngwe feela, mme karabo e tsamaelane le maemo a ho se dumele]** (2)
[25]

POTSO YA 8: DIEPOLLO – T Seema

Sekapoloto

Selelekela

Sekapoloto ke palenyana e etsahalang hong le poloto e kgolo. Ketsahalo tsa teng di lebisa polotong e kgolo. Sekapoloto sa Dikenkeng le Diepollo ke se seng sa dikapoloto tse lebisitseng ntshetsopeleng ya padi. Dikenkeng e ne e le motswalle wa Diepollo.

Tlhekelo

- Mmamolete o ile a amohelwa sepetlele sa National moo Diepollo a neng a sebetsa teng ka lebaka la bohloko ba diphio bo neng bo mo tshwere. Nakong eo a fihlang moo, lenane la bakudi ba neng ba emetse phumantsho ya ditho tsa mmele le ne le lelelele haholo, mme lebitso la Mmamolete le le qetellong ya lona. Ha Diepollo a lemoha sena, o ile a etsa qeto ya ho fetola lenane la bakudi bao ba emetseng ho fumantshwa diphio e le ha a leka ho thusa Mmamolete. O ile a isa lenane leo ha Van Wyk Printers hore le ilo fetolwa hore lebitso la Mmamolete le tle le be ka hodimodimo. Ke moo a ileng a kopana le Dikenkeng teng. Dikenkeng o ile a thusa Diepollo ha a le lekgatheng la ho tshwarwa yaba ba se ba fetoha metswalle.

Kgolo ya diketsahalo

- Setswalle sa Dikenkeng le Diepollo se ile sa hola yaba Diepollo o bolella Dikenkeng diphiri tsa hae kaofela. O ne a mmolella tsohle tse amanang le Zeblon, mme Dikenkeng yena o ne a di fetisetsa ho Moses mohlankana wa hae, eo e neng e le mpimpi ya mapolesa.
- Diepollo o ile a sibolla hore Dikenkeng ke lemao le ntlha di pedi nakong eo a neng a mo etetse, a fumana a ntse a bua le mohlankana wa hae hore o tlo mo anya leleme mabapi le ditaba tse amang ngwanabo monnae, e leng Pontsho.

- Diepollo o ile a menahana le mehlala ka sekgukgu, mme ba etsa qeto le molamo wa hae Pontsho hore ba se botse Dikenkeng letho.
- Diepollo o ile a kopana le Dikenkeng a le tseleng e yang Rammulotsi, mme a mo amela sepheo sa leeto la hae.

Sehlohlolo

- Diepollo o ile a tshwarwa ke mapolesa a le Rammulotsi. O ne a tshwarelwa ketso yane ya hae ya ho fetola lenane la bakudi ba neng ba emetse ho fumantshwa diphiso, ho pata motho ya ntseng a batlwa ke mapolesa le ho bua leshano lengolong la kopo ya mosebetsi ha a ne a etsa kopo sekolong se phahameng sa Sehunelo. O ile a lokollwa tjhankaneng ka mora dibeke tse pedi, mme a lemoha hore Dikenkeng ke yena ya bolelletseng Moses, ya ileng a tsebisa mapolesa hore o ile Rammulotsi.

Phethelo

Diepollo o ile a arohana le Dikenkeng e le ha a fallela Tshwane, a bitsitswe ke ntate wa Zeblon hore a tlo dula le bona.

[25]

POTSO YA 9: DIEPOLLO – T Seema

- 9.1 Theko ke malome wa Diepollo/Diepollo ke motjhana wa Theko.√ (1)
- 9.2 Mahlwenyeng √ (1)
- 9.3 Ho ne ho hlatsuwa dikgamelo/Ho ne ho hangwa dikgomo./Ho ne ho diswa dikgomo./Matlo e ne e le a dirontabile/ho beswa mollo wa disu/Batho ba sa ntsane ba shobediswa.√
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 9.4 Diepollo o ile a utulla hore yena ha se ngwana wa lelapa leo ha malome Theko a ne a mo omanyana, mme a tseba hore ha habo ke Mahlwenyeng.√ (1)
- 9.5 Theko ke mophetwa ya sepapetlwa/sephara/ya ntlhanngwe. √ Haesale Theko a ne a llele dikgomo tsa bohadi, mme ha a fetolwe ke letho/Ha ho moo Theko a kileng a mamela dikeletso mabapi le ho nyadisa Diepollo ho Mothofeela.√ (2)
- 9.6 Nkgono Motsokapere o ile a fa Diepollo tlhahisoleseding e lebisitseng hore a fumane moo batswadi ba hae ba neng ba dula teng. √ (1)
- 9.7 Ke ketsahalo ya hore nakong eo Motsokapere a neng a tshwerwe ka boloi kgotla, ho ile ha hlaha setsokotsane, mme hoba se fete ke ha a le siyo, ho setse katse moo a neng a dutse teng./Bophelong ba nnete ha ho etsahale hore motho a fetohe setsokotsane kapa yona katse.√√ (2)
- 9.8 Sena se ntshetsa pele pale ka ho re se entse hore Diepollo a balehe lapeng, mme a batlane le batswadi ba hae ba madi. √√ (2)
- 9.9 Ke hobane o ne a tlohile Moemaneng a baleha/O ne a tseba hore monna wa hae Zeblon e ne e le radipolotiki ya neng a ntse a batlwa ke sepolesa, mme sena se ka nna sa senya monyetla wa hore a fumane mosebetsi.√ (1)

- 9.10 Tjhe, di ne di sa dumellane hobane Diepollo o ile a o fumana mosebetsi oo.√ (1)
- 9.11 Ho ne ho bidietsa taba ya hore mapolesa a mohlaleng wa bona ka baka la polao ya Kotsuwopo.√√ (2)
- 9.12 Setswalle sa Dikenkeng le Diepollo se ne se theilwe hodima bomenemene/bohwarahwara/boqitolo√ hobane Dikenkeng o ne a anya Diepollo leleme, mme ke yena ya entseng hore Diepollo a tshwarwe.√ (2)
- 9.13 Tse bosula/bodila/hlobaetsang/mpe/seng monate/sa thabiseng.√ Ha morao ho moo mapolesa a ile a mo tshwarela ho fetola lenane la bakudi.√ (2)
- 9.14 Diepollo o ile a kopana le Mmamolete hape sepetlele sa National Mangaung ka mora dilemo tse ngata ba arohane Lesotho/Diepollo o ile a arohana le Mmamolete naheng ya Lesotho, mme a kopana le yena nakong eo Mmamolete a seng a kula haholo.√√ (2)
- 9.15 Ho re senolela hore ke motho ya maqiti/bohlale/kgonang ho nahana ka potlako leha a le tlasa kगतello.√√ (2)
- 9.16 Leemisa o ne a batla ho kenela Mmadiepollo ka mora lefu la monna wa hae yaba eo o ineha naha.√√ (2)

[25]**POTSO YA 10: MME – NP Maake****Selelekela**

Sekapoloto ke palenyana e etsahalang hong le poloto e kgolo. Ketsahalo tsa sekapoloto di lebisa polotong e kgolo. Sekapoloto sa Dikeledi le Thollo ke se seng sa dikapoloto tsa bohlokwahadi pading ena se lebisitseng ntshetsopeleng ya padi. Dikeledi e ne e le mosadi wa Thollo.

Tlhekelo

- Thollo o ile a lahlehelwa ke mokotlana wa tjhelete, mme Dikeledi a mo thodisa wona nakong eo a neng a rekisa ditholwana komponeng. Thollo a bona hore Dikeledi e ka ba mosadi wa sebele ha a ka mo nyala. Kamora moo Thollo o ile a dula a tjhakela ha Rakgadi ebile a ba rekela dimpho.

Kgolo ya diketsahalo

- Rakgadi o ile a fumana lengolo le tswang Matatiele le bolelang hore ho na le batho ba tlo kopa mohope wa metsi.
- Sena se bakile pherekano e kgolo ho Dikeledi hobane o ne a nahana hore motho ya mo kopileng ke Tsekiso.
- Motswalle wa hae Mpuse o ile a mo eletsa hore a dumele ho nyalwa ke Thollo leha ba se na dikamano tsa lerato hore a tle a swabise Tsekiso le boThabisile.
- Letsatsi pele ho lenyalo Dikeledi o ile a baleha lapeng, mme a iphumana a robotse hodima lebitla.
- Ha a tsoha mabitleng o ile a nka qeto ya ho se tswele pele ka paleho ya hae yaba o leba lapeng ho ya nyalwa ke Thollo.

Tharahano

Ho ile ha fihla mohatsa Thollo lapeng la Mmateboho a tliho kopa bodulo. Sepheopheo se neng se mo tlisitse moo ke ho tla batla monna wa hae feela a fumana a se a nyetse, yaba o se a re o tliho kopa bodulo.

Mmateboho o ile a mmatlela bodulo ha kgaitse di ya hae Lesole.

- Thollo ha a ka a ithopha ho kopana le Mme kaha ba ne ba sa utlwane le mohatsa Lesole.

Sehlohlolo

- Mme o ile a kula haholo yaba o hana ho iswa sepetlele ka kgopolo ya hore ho tla tsejwa hore hantlentle ke mang yaba Diseko o a mo tebela ha hae.
- Mmateboho o ile a mmatlela koloi e mo isang lapeng ha hae. Mme o ile a hlokahala ha a fihla ha Mmateboho.
- Thollo o ile a ferekana ha a fumana ho hlahile lefu ha hae kaha a ne a sa tsebe Mme.
- Bafokeng ba Matatiele ba ile ba tla lefung ba sosothela Mmateboho ka Mme eo ya patelwang ha Thollo ba sa mo tsebe. Thollo le yena o ne a le kgahlanong le Mmateboho ka Mme enwa ya patelwang ha hae.

Tharollo

- Ka mora lefu la Mme, Bafokeng ba ile ba tshwarela Mmateboho kopano moo ba neng ba mmotsa hore hantlentle Mme ke mang.
- Diseko o ile a buella Mmateboho, mme Thollo le Bafokeng le ba habo ba swaba.
- Bafokeng ba ile ba tsamaya, mme Thollo yena a kopa tshwarelo ho Diseko.

Phethelo

- Diseko o ile a utulla hore Mme ke mohatsa Thollo, mme a rera ho se phatlalatse taba eo kaha monga yona o ne a e entse pinyane.

[25]**POTSO YA 11: MME – NP Maake**

- 11.1 Dikeledi (Mmateboho)/Thollo√ (1)
- 11.2 Dikeledi o ne a nahana hore o tliho nyalwa ke Tsekiso, athe o nyalwa ke Thollo.√√ (2)
- 11.3 Tsekiso o hlokile botshepehi ho Dikeledi ka ho ratana le ngwanana e mong wa Sharpeville. Sena se lebisitse ho arohaneng ha Dikeledi le Tsekiso yaba Dikeledi o se a tlohela sekolo a dumela ho nyalwa ke Thollo kaha a ne a re o bakisa Tsekiso/O qetella a nyetswe ke Thollo ka lebaka la ho batla ho bakisa Tsekiso mme morero wa hae wa ho ithuta ho fihlela eba ngaka ya meno o a nyopa.√√ (2)
- 11.4 Ketsahalo eo e senola Mme e le mophetwa ya hlokang boikarabelo/ya se nang lerato ngwaneng wa hae ya mo tswetseng/ya sa tsotelleng ngwana wa hae.√√

[Tshwaya e le nngwe feela]**(2)**

- 11.5 Ke kgohlano ya maikutlo/kgohlano ya ka hare.√ O ne a kgathatsehile maikutlo ke lenyalo lena leo a neng a sa batle ho kena ho lona. √ (2)
- 11.6 Thollo o ne a siile Mmateboho a sa kule hoseng ha a eya mosebetsing, mme o ne a makalletse taba ya ho hlokahala ha mme wa Mmateboho hoba a ne a tseba Mmateboho a se na mme.√√ (2)
- 11.7 Ke Thollo/Mofokeng/Ntata Masesi le Teboho/Monna wa Mmateboho.√ (1)
- 11.8 Ke hobane a ne a dula komponeng.√ (1)
- 11.9 O re kgutlisetsa morao ho re bontsha hore ho tile jwang hore Dikeledi a nyalane le Thollo kaha o ne a se na dikamano tsa lerato le yena.√√ (2)
- 11.10 Ho ile ha etsa hore Thollo a be a se a kgahlwa ke botho ba Dikeledi a be a se a mo nyala, e leng taba e neng e sa lebellwa hohang.√√ (2)
- 11.11 E ntle.√ Hobane botho ba Diseko bo ile ba fetoha ya e ba motho ya seng a rata batho ha pele ho moo e ne e le tjhobolo.√ (2)
- 11.12 Ke ya metse ya ditoropong/Ke makeisheneng.√ Ho ne ho na le dikompone/Ho ne ho na le matlo a hiriswang/Sekolo sa Lekwa-Shandu se motseng wa Sharpeville eo e leng motse wa toropong/Mmateboho le motswalle wa hae ba ne ba reka masela toropong.√ (2)
- 11.13 Mmateboho le Mme ba ile ba utlwana feela Mmateboho o ne a sa tsebe hore yena le Mme ke basadi ba monna a le mong/bomohaditsong ha Mme yena a ne a tseba.√√ (2)
- 11.14 O ne a etsetsa hore a kgone ho ntshetsa pale pele kaha ha ba ne ba ka kopana, pale e ne e ka nna ya fela e so ye kae kapa ya nka mothinya osele/ Ho bontsha hore pinyane ha e senye motse/O ruta setjhaba ho boloka kgotso ka ho bipa pinyane/Ho ruta setjhaba ka semelo se nepahetseng sa motho wa mme/Ho bontsha hore motho wa mme o kgona ho tela ditabatabelo tsa hae, mme a boloke kgotso setjhabeng.√√

[Tshwaya e le nngwe feela]

(2)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 12: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'Sekgobo sa Tshifanalehata' – J Radebe****Moralo****Selelekela**

Moralo ke kaho ya pale e bontshang kamoo diketsahalo di hlophisitsweng le ho nyalana kateng ho neha pale sebopeliso. Diketsahalo di lokela ho hlahlamana le ho nyalana ka tsela e tla etsa hore ha ketsahalo e nngwe e ka tloswa madulong kapa ya ntshuwa, sengolwa se se ke sa kopana hantle.

Sesosa sa kgohlano

Kgohlano e qaleha moo Tholang a neng a sa dule hae, a hlwahlwaela le dithota ka baka la moya wa bothuela. Sena se baka kgohlano pakeng tsa batswadi ba hae. Ntatae o ne a re mmae o a mmuella ha a re o a kula. Sesosa sa kgohlano paleng ena ke **lefufa** kapa **mona** oo Ramanaka a ileng a ba le wona ha a lemoha hore Tholang o na le moya o moholo wa bothuela o fetang wa hae.

Kgolo ya diketsahalo

- Tholang o ile a hlwahlwaela a ba a fihla ha Ramanaka. Ramanaka o honohela Tholang ha a ehlwa hore o na le moya o matla ho feta wa hae.
- Ramanaka o bolella Tholang hore o tlo mo fehlella empa Tholang o bolella Ramanaka hore o lokela ho tsebisa batswadi ba hae.
- Bobedi ba a dumellana hore Tholang a robaletse, o tla tsoha a tsebisa batswadi ba hae ka le hlhlamang.

Tharahano

- Ramanaka o nwesa Tholang moriana o mo tsherehanyang.
- Batswadi ba Tholang ba qhwebeshana ka taba ya ho ya batla ngaka ya setso.
- Mokeo ha a kgollwe ho boramethokgo, ha mohatsae a kgollwa ho bona.
- Batswadi ba Tholang ba rera ho ya ha Ramanaka ho ilo laola hore ebe Tholang o hokae kaha e ne e le ngaka e tshepilweng haholo.

Sehlohlolo

- Ramanaka o ba bolella seo ba tlileng ka sona ha hae ntle le ho ba laola.
- Ramanaka o ba isa phaposeng eo Tholang a leng ho yona.
- Batswadi ba Tholang ba fumana moradi wa bona a sa tsebe ho bua a se a tsherehane.

Phethelo

- Batswadi ba Tholang ba fumane ngwana bona le hoja ba ile ba utlwa bohloko haholo ka sena se mo hlhatseng. Kgohlano ya batswadi ba Tholang e ile ya fihla pheletsong.

[25]

POTSO YA 13: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**'Ha se boya ba ntja' – PM Ramathe**

- 13.1 Ke Lesodi.√ (1)
- 13.2 Ba ne ba tseka taba ya hore mora wa bona Lesodi o ne a tsekelaka bosiu.√√ (2)
- 13.3 Ke ya kantle.√ Pela le Maleshwane ba a qwaketsana/ha ba buisane hamonate ka lebaka la ho tsamayaka masiu ha Lesodi.√ (2)
- 13.4 Tjhe, ho Kgasiane e ne e se dikeledi tsa thabo; yena o ne a lla hobane a swabisitswe ke taba ya hore o se a imme ngwana eo e seng wa Lesodi enwa ya kopang ho mo nyala.√√ (2)
- 13.5 Ke ya hore a dumelle Lesodi hore a nyale ka mora hore mosadi a buisane le yena.√√ (2)
- 13.6 Maele ana a dumellana le diketsahalo hoba Maleshwane, mme wa Lesodi, ke yena wa pele wa ho dumellana le Lesodi ha a re o se a batla ho nyala leha ntate a ne a sa batle/O bontsha kutlwisiso ha Lesodi a ntse a tsamaya le hara masiu hoba a re o se a hodile.√√ (2)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 13.7 Ke sebakadi se tjitja.√ Hobane o a fetofetoha, ka dinako tsohle o ne a ntse a dumellana le Lesodi, empa ka nako eo a neng a mmona a na le Kgasiane o ile a ba kgaruma, empa hamoraonyana a boela a kgutlisa pelo ya hae.√ (2)
- 13.8 Ke taba ya hore bontata Lesodi ba ne ba ilo mo kopela mohope wa metsi/ba ne ba ilo mo nyalla/ba ne ba ilo mo kopela mosadi.√ (2)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 13.9 Eitse ha Maleshwane a bona Lesodi le Kgasiane a ba kgaruma hampe hoo qetellong ba ileng ba arohana.√ (1)
- 13.10 Maikutlo a qenehelo/bohloko/ho swaba/tsharelo.√ Kgasiane o hlokile botshepehi ho Lesodi nakong eo ba neng ba ratana ka yona ka ho ba le dikamano tsa lerato le monna e mong.√ (2)
- 13.11 Ke hore o tshepahale mothong a le mong eo o ratanang le yena/ho se tshepahale ho tsa marato ho ka o fosisa ka monyetla wa lenyalo.√√ (2)
- 13.12 Tharollo e bile ya hore qetellong Pela le Maleshwane ba ile ba dumellana ka hore Lesodi o se a hodile, mme o lokela ho nyala Kgasiane hore a tlohele ho tsekela bosiu.√√ (2)
- 13.13 Ke ne ke tla arohana le Lesodi hore ke se ke ka mo jarisa molato oo e seng wa hae, kaha hoo e ne e tla ba ho hloka botshepehi/ke ne ke tla mmolella nnete e le hore a be le boikgethelo ba ho nnyala kapa ho ntlohela.√√ (2)
- 13.14 Ke motho ya nang le nnete, ya tshepahalang, mme ha a ka a batla ho jarisa Lesodi molato oo e seng wa hae.√√ (2)

[25]

POTSO YA 14: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**Selelekela**

Moralo ke kaho ya pale e bontshang kamoo diketsahalo di hlophisitsweng le ho nyalana kateng ho neha pale sebopelo. Diketsahalo di lokela ho hlahlamana le ho nyalana ka tsela e tla etsa hore ha ketsahalo e nngwe e ka tloswa madulong kapa ya ntshuwa, sengolwa se se ke sa kopana hantle.

Sesosa sa kgohlano

Sesosa sa kgohlano ke lefufa kapa mona oo Mapetla a neng a e na le wona kgahlanong le lelapa la ha Pitso ka lebaka la ho ruteha ha Molefi.

Qaleho ya kgohlano

- Monnamoholo Mapetla o ile a ba le mona ha a bona katleho lelapeng la Pitso e tllileng ka baka la ho sebetsa ha Molefi, mme a rera ho mo dubisa thankga bophelong ba hae. Sena o ne a se etsa ho bakisa Pitso ya neng a se a phela hamonate ka baka la katleho ya Molefi.

Kgolo ya diketsahalo

- Mapetla o ile a sebedisana mmoho le Ngatane le Ramafothole ho theola Molefi setulong sa hae ka methokgo. O ne a sebedisa mokgwa wa ho itahisa ha a fuputsa ditaba habo Molefi.
- Ka tshusumetso ya ditlhare tsa Mapetla, Molefi o ile a hlala Montsheng ntle le mabaka a utlwahalang.
- Molefi o ile a ratana le Jwalane ya neng a rutehile ebile a phela bophelo ba tswelopele.
- Ntate wa Molefi le malomae Kgolwane ba ile ba mo kopela mohope wa metsi habo Jwalane.
- Molefi o ile a hlolana le Jwalane ka mora ho fumana hore Jwalane o na le ngwana le monna e mong, mme o ne a sa ka a mo tsebisa hore o na le ngwana.
- Molefi o ile a ithekela koloi eo Mapetla a ileng a bonwa a ntse a e fafatsa ka ditlhare.
- Koloi eo e ile ya phethola Molefi, mme a nkelwa bookelong. Ha a le moo, o ile a teana le Morongwe ya ileng a ipherehela Molefi.
- Molefi o ile a qetella a nyalane le Morongwe eo, mme ka letsatsi la lenyalo, Morongwe o ile a hana ho bekwa ha a fihla habo Molefi. Sena sa senya maqhama a hae le ba bohadi ba hae.

Phethelo

- Molefi o ile a kula haholo ka baka la ditlhare tsa Mapetla.
- Ka mora hore Molefi a hlaselwe ke ntho ya bosiu a tswa matlapeng, Mme wa Molefi, o ile a akgeha ha a bona mora wa hae a se a fetohile tshobotsi.
- Ntatae Pitso o ile a fetoha ntlhakemong ya hae ya ho se dumele dingakeng le methokgong ya Sesotho. Hape Pitso o ile a kopa sware sa hae, Kgolwane hore a sale le ba lelapa la hae ha yena a ilo bitsa baahisane, mme ha a kgutla a mo kopa hore a mo felehetse ba ilo bona ngaka ya Sesotho.

[25]

POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

- 15.1 Ke hobane Molefi o se a fumane kgarebe e ntjha e leng Jwalane/Molefi o re ha a sa batla Montsheng hobane ha a tsebe ho mmapadisa papadi ya lerato, ha a tsebe ho hlapa hantle kaha o nkgahafi, o itlotsa ka keketsi ebile ha a bua o a hoeletsa/O re Montsheng ha a ruteha.√ (1)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 15.2 Ke monnamoholo Mapetla.√ (1)
- 15.3 Disebo o ne a kgalemela Morongwe ha a ne a qwaketsana ka mantswa le Molefi ka ntle yaba Morongwe o arabisa Disebo ka mantswa a seng hantle, ke ha ba tla lwana.√ (1)
- 15.4 Ke boitshenolo ba hore ke motho wa semelo se jwang (o lonya)/Ho pepesa maikemisetso a hae malebana le lelapa la ha Pitso.√√ (2)
- 15.5 Ke ketso ya hore Ngatane o ne a ja Molefi direthe ka ho ratana le Jwalane le Morongwe.√ (1)
- 15.6 Ke phoso ya ho lahla Montsheng./Ke phoso ya ho se mamele batswadi ha ba re a nyala Montsheng/Ke phoso ya ho qala ho nyala banana ba rutehileng a nyahlatsa Montsheng.√ Hobane kamora ho lahla Montsheng ha a ka a hlola a fumane mosadi ya tshepahalang.√ (2)
- 15.7 Molefi o ne a rata Mapetla kahohlehohle a bile a bolela hore ke monnamoholo ya sa tsebeng letho, empa a sa hlokomele hore Mapetla o mo kwetletse lerumo ka kobong, mme seo se ne se etsa Molefi nonyanakahlamelammolai/Mapetla o ne a ikentse motswalle wa lelapa la habo Molefi athe o kwetletse Molefi lerumo ka kobong.√√ (2)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 15.8 Tharollo e bonahala moo ntata Molefi a seng a fetola maikutlo a hae mabapi le dingaka tsa setso, hobane o ile a re ho Kgolwane ba tsamaye ba ilo batla thuso ngakeng tsa setso.√√ (2)
- 15.9 Kgolwane e ne e le sebakadi se kgonang ho kgema le maemo/ya nang le kutlwisiso.√√ (2)
- 15.10 Ke ho bontsha hore Jwalane ke ngwanana ya boitshwaro bo bobo, mme o hloka le tlhompho/Ke ho bontsha hore banana ba rutehileng ba a tella.√√ (2)
- 15.11 Molefi o ile a ba kotsing ya koloi ya ba o ya sepetlele moo a ileng a kopana le Morongwe ya ileng a ipherehela yena.√ Sena se ile sa hodisa kgohlano ka hobane Molefi o ile a be a se a nyala Morongwe ya ileng a mo dubisa thankga.√√ (3)

- 15.12 Molefi o ile a nyala Morongwe ya neng a rutehile ka mora hore a ikane hore ha a sa tla hlola a kgahlwa ke banana ba rutehileng kaha o ile a phoqwa ke Jwalane ya neng a rutehile le yena.√√ (2)
- 15.13 E noha hore Molefi o tlo hlaselwa ke ntho ya bosiu./E noha hore Molefi o louwa ke Mapetla.√√ (2)
- 15.14 Ramafothole le Ngatane ba ne ba neheletswa ditlhare tsa ho loya Molefi ke Mapetla, mme bona ba ne ba di sebedisa hohle ka kantorong ya Molefi.√√ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80